

MARILE PROCESE ALE VRANCEI

Ionuț Iliescu

La începutul secolului XIX, procesul de decădere a obștii răzășești se accentuează;¹ marii boieri au încălcat în dese rânduri, drepturile de proprietate ale țăranilor. Se va ajunge astfel la procese aprinse și îndelungate.²

Vrancea, la rândul-i, a fost obligată de soartă să treacă prin aceste furci caudine, în două rânduri: a trebuit să lupte mai întâi cu boierul **Iordache Roset-Roznovanu**, iar apoi cu **boierii Lipan**, pentru a-și apăra pământul și libertatea seculară.

Procesul cu Iordache Roset Roznovanu

În anul 1801, domnul Moldovei Constantin Ipsilanti dăruiește Vrancea toată marelui vistiernic Iordache Roset Roznovanu³: „*tot locul Vrancei ce este cu sate pe dânsul și care a rămas din vechile vremi dreaptă moșie domnească, nedată nimănui*;⁴ ...„*locul acela al ocolului Vrancei de la ținutul Putnii, cu tot hotarul și cu tot venitul, să fie celui*

¹ P.Poni - **Istorie răzășească. Drepturi străvechi și zapise viclene** în „Magazin istoric”, nr.3/1970, p.74

² **Ibidem**

³ C.Constantinescu-Mircești - **Vrancea arhaică. Evoluția și problemele ei**, Editura Litera, București, 1985, p.61

⁴ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **Documente vrâncene. Cărți domnești, hotărnicii, răvașe și izvoade**, vol.I, Tipografia Bucovina, I.E.Torouțiu, București 1929, doc.nr.28, p.39

mai sus zis... și urmașilor chironomi,..., dreaptă danie și miluire și să-l stăpânească ca pe o dreaptă ocină și moșie a dumnealui, luându-și venitul din toate, după obiceiul și după hotărârea ponturilor visteriilor. Asupra cărui loc hrisovul acesta... să-i fie întăritură statornică, neclintită, și nerăsluită niciodinioară, în veci...”⁵.

Plecându-se de la ideea că Statul este proprietar al întregului pământ, dat supușilor în stăpânire prin danie domnească,⁶ Vrancea devine pământ boieresc, ea nefăcând până atunci obiectul vreunei danii,⁷ din moment ce răzeșii nu posedau acte care să le justifice stăpânirea.⁸ Bazată doar pe tradiție și nu pe acte, această stăpânire nu a fost, la începutul secolului XIX, recunoscută de Domnie⁹ și deci neconsiderată legitimă.¹⁰

Deși satele vrâncene nu fuseseră stăpânite până atunci decât de proprii lor locuitori, deși nu aparțineau domniei și în ciuda privilegiilor străvechi pe care le aveau,¹¹ ele se adaugă stăpânirilor avute de marele vistiernic Roznovanu în ținutul Putna, de loc puține la număr (6 sate întregi – Berești, Ionăsești, Drăghicești, Făurești, Săveni, Milianca; câte o jumătate de sat la Dobrotești și Durnești; o treime din sat la Goidăsești; părți de sate la Ițești, la Lălești, Mihăilești, Miclești, Torcești).¹²

Convins că răzeșii vrânceni nu se vor împăca deloc cu noul lor statut, Roznovanu recurge la diverse mijloace prin care să-și învingă

⁵ Ibidem, p.40

⁶ A.V.Sava - **Documente putnene. Vrancea. Irești-Câmpuri**, vol.II, Tipografia Băncii Centrale Cooperative, Chișinău, 1931, p.VII

⁷ Idem - **Documente putnene. Vrancea, Odobești, Câmpuri**, vol.I, Tipografia „Cartea Putnei”, Focșani, 1929, p.XL

⁸ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **op.cit.**, vol.I, doc.nr.28, p.39

⁹ H.H.Stahl - **Nerej. Un village d’une région archaïque**, vol.I, București, 1939, p.329

¹⁰ A.V.Sava - **op.cit.**, vol.I, p.XII

¹¹ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - **Marele proces al Vrancei**, în „Studii și articole de istorie”; nr.VII/1965, p.169

¹² R.Rosetti - **Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova**, tomul I, Atelierele Grafice Socec & Co, Societate Anonimă, București, 1907, p.250

adversarul – nu toate însă în litera și spiritul legii.

Pentru a-și asigura sprijinul Domniei, Roznovanu acceptă să se asocieze în această afacere cu doi dintre domnii Moldovei. Mai întâi, la 1801, cu Vodă Constantin Ipsilanti, care-și rezervase jumătate din drepturile care i se cuveneau vistiernicului, deci jumătate din veniturile obținute de acesta din exploatarea moșiei vrâncene¹³ „tâlcul” afacerii ni-l oferă însuși vistiernicul, care avea să mărturisească, cu 10 zile înainte de apariția hrisovului de danie că jumătate din moșia Vrancei i-a fost donată de Vodă cu condiția să i se lucreze și partea sa. Mai mult decât atât, înțelegerea prevedea că dacă Vodă dorea să vândă jumătatea vistiernicului, acesta să nu pretindă nimic, iar dacă ar dori să-și vândă partea sa vistiernicului, acesta să-i plătească la prețul curent.¹⁴ Clauza nu este deloc întâmplătoare, dacă se ține cont de criza financiară acută a Domniei, Constantin Ipsilanti fiind presat de creditorul său, consulul rus, Chirică Luca, să-și scoată moșiile la mezat, fiind foarte probabil ca Vrancea să nu facă excepție. Era posibil așadar, ca Ipsilanti, după ieșirea din domnie, fie să-și vândă partea sa vistiernicului, pentru a-și achita datoriile, fie să devină singurul proprietar al Vrancei.¹⁵

În timpul scurtei domnii a lui Alexandru Șuțu, rival al familiei Ipsilanti, cei doi proprietari ai Vrancei nu și-au revendicat drepturile lor asupra Vrancei de teama anulării de către noul domn a actului de danie.

Noul domn al Moldovei, Alexandru Moruzi, în schimbul confirmării daniei printr-un hrisov de întărire, devine al treilea proprietar al Vrancei, alături de Roznovanu și Ipsilanti.¹⁶

Acest act s-a bazat pe jalba a 17 vrânceni, „cumpărați” de staroștii de Putna, care au cerut lui Șuțu siliștile satelor, renunțând la munți și recunoscând că Vrancea este pământ domnesc.¹⁷ De-abia la 1815, ei

¹³ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.cit., p.169

¹⁴ Ibidem, p.169-170

¹⁵ Ibidem, p.170

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Ibidem, p.171

vor recunoaște că au mințit, cerând totodată să nu fie sancționați. Acuzați fiind de luare de mită, de la reprezentanții Domniei, ei contribuie materialicește la efortul financiar al Vrancei, consimțind să nu se mai ridice în contra cauzei acesteia.¹⁸

Sub pretextul verificării actelor, „mâna dreaptă” a lui Roznovanu, starostele Putnei, căminarul Pruncu strânge de la vrânceni „*prin mijlocuire și înșelătorie arătare*”¹⁹, ca „*să li se facă învoire și împărțire a moșiilor lor și cu acest chip înșelător li s-au luat de dânsii și s-au rupt*”²⁰ Cu aprobarea domnului Moldovei, Roznovanu le califică „*netrepaice*” și poruncește distrugerea lor.²¹ Cinic acesta avea să afirme că a făcut acest lucru pentru a împiedica pe vrânceni să-și cheltuiască banii zadarnic prin judecăți, pricini „*aducătoare străngerii și sărăciei vrâncenilor*” *judecându-se cu nemărginire.*”²²

Din rațiuni politice, din 1803 marele vistiernic Iordache Roset-Roznovanu rămâne – formal, desigur – singurul proprietar al Vrancei.

Vrâncenii protestează, Moruzi convoacă Divanul la Focșani, organizând un simulacru de judecată.²³

Datorită problemelor externe ivite, judecata este amânată și până la 1812 cei trei proprietari stăpânesc în liniște Vrancea. Încheierea păcii dintre turci și ruși îl găsește pe Callimachi domn în Moldova; în schimb Roznovanu nu mai este mare vistier, nici Ipsilanti domn în Muntenia.

Până la 1812, vrâncenii au făcut câteva încercări de a deschide procesul, sortite însă eșecului.²⁴

În 1804 s-a descoperit actul de la Bogdan Vodă (1507), prin care satul Păulești era întărit lui Trifan și Ractozii. Un anume preot Ioan, investit în funcția de vechil al Vrancei, e trimis la Iași pentru

¹⁸ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl – **op.cit.**, doc. nr. 61, p.98-99

¹⁹ C.Constantinescu-Mircești – **op.cit.**, p.62

²⁰ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu – **op.cit.**, p.171

²¹ C.Constantinescu-Mircești – **op.cit.**, p.62

²² **Ibidem**, p.65

²³ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu – **op.cit.**, p.171

²⁴ **Ibidem**, p.172

judecată. Are însă o întrevedere cu mitropolitul Veniamin pentru „duhovnicească cercetare” Cert este că în urma acestei întâlniri, el dă o dezmințire; trimite o scrisoare lui Roset-Roznovanu prin care recunoaște justetea stăpânirii lui și caracterul domnesc al pământului Vrancei:²⁵ „atât eu cât și lăcuiitorii Vrâncii nu avem nici o dreptate...”²⁶

Roset-Roznovanu și Moruzi au cumpărat cu bani grei documente folositoare vrâncenilor.²⁷ De pildă, Sandu Sturza, tatăl viitorului domnitor al Moldovei, Ioniță Sandu Sturza a fost acuzat că ar fi vândut lui Roznovanu un asemenea act, pentru o sumă cu care se putea cumpăra un sat întreg (25000 lei)²⁸.

Nu toate documentele ajung însă în mâinile boierului; astfel, vrâncenii cumpără de la boierul Ioniță Balș un document dat de Grigore II Ghica, prin care era stabilită granița dintre Moldova și Transilvania și prin care se confirma dreptul de stăpânire al răzeșilor asupra Vrancei. Vrâncenii au cumpărat acest document cu suma – deloc modestă – de 10000 lei;²⁹ păstrându-l cu deosebită grijă.³⁰

În aceste momente de grea cumpănă, obștea tuturor satelor vrâncene trece la organizare, în vederea susținerii procesului. Acesta va desemna reprezentanții Vrancei în instanță, la 10 august 1813.³¹ Celor trei preoți: Serban Bălan, din Năruja, Teodor Țârde din Spinești și Constantin Taftă din Negrilești li se acordă puteri depline,³² având în mână lor, practic, soarta Vrancei: „Adică noi, toate satele din ocolul Vrâncii..., încredințăm cu acestu zapisu al nostru..., la mâna Sfinției sale părintele Șerban Bălan și la mâna Dumisa(l)i – Toader Țârde și la al lui Constantin Taftă, fiindcă ni se luase strămoșeștile moșiile

²⁵ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.67

²⁶ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **op.cit.**, vol.I, doc.nr.32, p.49-50

²⁷ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - **op.cit.**, p.172

²⁸ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.67

²⁹ **Ibidem**, p.70

³⁰ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **op.cit.**, vol.I, doc.nr.54, p.90

³¹ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.70

³² **Ibidem**

noastre, ..., de „dumnealui vistiernicul Iordache Roznovanu, cu cuvânt că ar fi moșii domnești. Deci, dar noi, făcând sfat între toate satele Vrâncii, am alesu pe acești de mai sus arătați fiind și răzeși și i-am făcut răspunzători din partea tuturor vrâncenilor ca să stea la giudecată până să va isprăvi tot lucrul giudecății după dreptatea ce se va afla...”³³.

Viața colectivă devine intensă, ca urmare a interesului general manifestat față de proces, Sfatul satelor vrâncene funcționează regulat, prin intermediul lui, al obștii întregii Vrance, satele vrâncene alcătuiesc o unică ființă³⁴ și acționează ca un singur om, „așa cum se strâng degetele mâinii, în chip de pumn, când este vorba de a lovi”³⁵.

Cei trei lideri vor fi însoțiți la Focșani, Bârlad și Iași, în timpul procesului, de delegații impresionante, totalizând în jur de 1900 de suflete, în 40 de săptămâni;³⁶ „rânduri, rânduri de vechili... mergeau înaintea domnului pentru dreptatea lor”, cerută „semeț, aspru și hotărât”.³⁷

Pe lângă documentele absolut necesare susținerii cauzei lor, căutate cu febrilitate,³⁸ vrâncenii aveau mare nevoie de bani, pentru a putea face față unui proces de o asemenea amploare; așa încât obștea întregii Vrance a hotărât ca toate satele, indiferent de rezultatul final, să-și dea partea lor de contribuție:³⁹ „deosebit de să va întâmpla sau de bine sau de rău,⁴⁰ noi să fim răspunzători la toate și la cheltuieli, noi toate satele Vrâncii”.⁴¹

³³ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **op.cit.**, vol.I, doc.nr.43, p.70

³⁴ A.V.Sava - **op.cit.**, vol.I, p.XLI

³⁵ H.H.Stahl - **Pentru sat. Cartea echipelor**, Fundația Culturală „Principele Carol”, p.12

³⁶ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - **op.cit.**, vol.I, doc.nr.54, p.89-90

³⁷ H.H.Stahl - **op.cit.**, p.19

³⁸ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - **op.cit.**, p.175

³⁹ I.C.Filitti - **Opere alese**, Editura Eminescu, București, 1985, p.354

⁴⁰ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, doc.nr.43, p.70

⁴¹ **Ibidem**, p.71

Lungile, îndelungatele și atât de reprezentative delegații vrâncene, actele redactate și cumpărate, plocoanele către oamenii Domniei sosiți la fața locului, către slujbașii domnești, returnarea sumelor împrumutate, cu dobânzi cu tot, campania de strângere a actelor, acatistele pe la biserici – toate acestea însemnau bani grei; și toate aceste cheltuieli - pentru delegații vrânceni, pentru „*logofeția Divanului, care au scris anafurilele și hrisovul și perilipsurile de la toate scrisorile mănăstirilor megieșite*”, pentru acte puse „*supt păstrare*”, pentru căutarea de scrisori pe vrâncenii fugiți pe la alte locuri înstrăinate”, pentru osteneala logofătului al doile și difetarului și condicarului”, pentru „*ispravnicului de aprozi și zapciul de aprozi*”, pentru „*acei orandatori*” care „*au venit ca să caute jafurile orândatorilor, pentru căutarea dreptății nu doar la Cezarii*” vremii ci și la Cel atotputernic („*sărindare, acatiste, paraclisă și sfintele moaște*”) și pentru „*dobânzile banilor, de la locurile ce s-au împrumutat*” – se ridică la suma de 78550 lei⁴².

Cei 78550 lei reprezintă suma contribuțiilor celor 14 sate vrâncene, în timpul procesului Vrancei cu Roznovanu, după cum urmează: un sat modest – Coza, 2144 lei, cinci sate înstărite: peste 4000 lei – Voloșcani și Tulnici cu peste 5000 lei – Colacu, Vidra și Poiana și opt sate bogate – toate, cu peste 6000 lei – Găurile, Valea Sării, Negrileşti, Bârsești, Păulești, Năruja, Spinești, Nereju.⁴³

Fiece sat a plătit, deci, după posibilități, suma fiind la rândul ei, proporțională cu întinderea pământului stăpânit. Sumele erau încasate de „*strângătorii de bani*”, care eliberau pentru acestea chitanțe.⁴⁴ La acest efort financiar au contribuit și „*străinii de Vrancea*”, ce arendaseră aici terenuri, cu sume mai mici, dar fără îndoială necesare.

Din lipsă de bani, vrâncenii au colectat produsele zonei pentru a le vinde; erau destinate pentru piață mari cantități de brânză preparate în „*brânzăriile comune*” ale Vrancei; satele din sud

⁴² Ibidem, doc.nr.54, p.89-90

⁴³ Ibidem, doc.nr.55, p.91

⁴⁴ H.H.Stahl - op.clt., vol.I, p.334

ipotechează sau chiar renunță definitiv la anumite fâșii de teren, pentru satele din nord, pentru a face rost de bani;⁴⁵ în fine, s-a recurs și la formula împrumutului nu mai puțin de 2500 lei fiind împrumutați de vrânceni de la un negustor ieșean.⁴⁶

După deschiderea procesului, membrii divanului au luat în considerație „*pledoariile*” celor două părți aflate în instanța de judecată; aducându-se argumente de natură juridică, se face prima încercare de evidențiere într-o dezbateră publică, a specificului proprietății feudale, în Moldova.⁴⁷

Roset-Roznovanu avea să-și susțină teza sa în „*jaloba*” trimisă divanului domnesc.

Consideră că nu e suficientă întărirea dată vrâncenilor de Grigore Ghica Vodă. Contestă, apoi, valabilitatea actului: pecetea nu mai apare în alte documente, dania nu e „însămnată” „*de acel ci au scris-o*”; actul în sine nu se aseamănă cu nici un hrisov; el face trimitere doar la tradiție, atât în ce privește hotărnicirea cu ungurii, cât și a răzeșilor, ei între ei.

Subliniază faptul că în letopisețele Moldovei nu se menționează faptul că vreun domn a dăruit întregul ocol al Vrancei țăranilor vrânceni, cu excepția lui Vasile Vodă pentru mănăstirea Soveja. În plus, nu e de neglijat nici faptul că unii boieri mărturisesc sub jurământ că Munții Vrancei ar fi fost domnești.

În legătură cu „*scrisorile*” pe care vrâncenii nu le au și care au ajuns în mâna lui, vistiernicul afirmă că nu au fost distruse și că nu menționau vreo danie pentru ocolul Vrancei, fiind vorba doar de plângerile în legătură cu dreptul lor străvechi pe aceste pământuri. Și-apoi, „*dacă ar fi fost Vrancea danie, ar fi avut și îndatorire către „ocârmuirea Vrâncii*”; acest lucru nu poate fi credibil, căci niciodată munții nu au fost făcuți danie țăranilor.⁴⁸

⁴⁵ Ibidem, p.335

⁴⁶ A.V. Sava - op.clt., vol.II, p.XII

⁴⁷ C.Constantinescu-Mircești - op.clt., p.70

⁴⁸ A.V.Sava - op.clt., vol.I, doc.nr.216, p.161-164

Este de părere că Vrancea este pământ domnesc, devenit proprietate particulară prin donațiile făcute de către Vodă boierilor, ca recompensă pentru serviciile aduse.⁴⁹

În condițiile în care cauzele concesiilor acordate de Vodă vrâncenilor au dispărut, aceștia stăpânind pământul datorită toleranței domnului, neavând titlul de proprietate însă, ei trebuie să se supună dreptului suveranului, care are în posesie întreg pământul țării.

Aproape sfidător, aduce un ultim argument: acela că Vodă, conform uzanțelor, nu are dreptul să încalce o danie făcută de predecesorul său...⁵⁰.

„Jalba” vrâncenilor vine să contrazică opinia lui Roznovanu Se arată că hrisovul obținut de răzeși de la Grigore Ghica Vodă „*n-ar fi fost protocolit de nimeni*”; mai mult, acesta a fost întărit de urmașul său, Constantin Mavrocordat. „*Moșiile noastre*” spun răzeșii – sunt „*adiverite prin dreale ce am avut de la bătrânii domni...*” „*ca să ne fie ocină și uric în veci*”⁵¹.

Răzeșii condamnă fapta căminarului Pruncu și a slugerului Toma Stamatin, care prin înșelăciune le-au luat „*scrisorile*”, care nu au fost arse „*pentru că erau netrebnice*” iar „*ci ca să se poată stinge desăvârșit dreptatea noastră*” În zadar încearcă boierul să afirme că actul de danie al lui Bogdan Vodă, acordat lui Ioan și Trifan pentru satul Păulești, ar semnala prezența unor străini în Vrancea, căci, spun răzeșii „*străini nu se poate socoti a fi moșinaș și răzăș împreună cu noi*”.⁵²

Printre actele care pledează pentru cauza vrâncenilor sunt amintite cele „*19 scrisori a Mănăstirii Soveja și 4 a Mănăstirii Cașin*” ca și cea referitoare la „*altă moșie numită Valea Albina, care este în trupul moșiilor Vrâncii, întăritură prin uric de la... Ștefan Voievod lui Vlășan Crețosul...*”

Faptul că munții „*Sboinele și Clăbuciul*” ar fi fost domnești nu

⁴⁹ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu- op.clt., p.175

⁵⁰ Ibidem, p.176

⁵¹ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - op.clt., vol.I, doc.nr.41, p.65

⁵² Ibidem, p.66

pot servi pentru generalizarea acestei situații la scara întregii Vrance, căci acești doi munți sunt „*osebiți din moșiile Vrâncii*”

Nedesmințind înțelepciunea țărănească, răzeșii îl îndeamnă pe Vodă să cerceteze actele Lipanilor, pe care boierul nu le-au distrus...⁵³.

Cauza vrâncenilor a fost susținută de Costachi Negri, prin memoriul înaintat de acesta consulului Pini.⁵⁴

Se arată de la bun început că atât Ipsilanti, cât și Moruzi, nu au fost suficient de documentați în această problemă. Sub domnitorul Șuțu, actele sunt arse. Singurele documente luate în considerație sunt cele ale unor țărani corupți care recunosc că munții aparțin Domniei, fiind mulțumiți cu siliștile satelor și cu făcăturile făcute de ei. Dar acapararea satelor nu poate fi astfel motivată...

Vrâncenii sunt stăpâni aici de cinci secole, fiind recunoscuți ca proprietarii în hrisoavele vechilor domnitori. Vrancea nu e cumpărată de domn, nu e moștenită, nu e târg sau reședință de ținut, nu e pământ fără stăpân nu e stăpânită prin uzurpare, nu a fost confiscată pentru „lese majeste”, nu a avut stăpâni fără urmași, nu a dus domniei un venit fix și regulat.⁵⁵

Satele au aparținut inițial câtorva familii, care s-au multiplicat prin rudenie... ajungându-se astfel, de la 30 - 40 familii, în timp de 500 ani ca cele 14 sate să aibă 10000 suflete. Chiar dacă nu ar fi existat documente, vrâncenii trebuie recunoscuți ca proprietari,⁵⁶ termenul de 30 de ani prevăzut de lege în situații ca acestea fiind depășit de aproape 20 de ori.⁵⁷

La 1 martie 1813 apare anafora Divanului care dă dreptate vrâncenilor, pe baza documentelor de la Grigore Ghica Vodă, de la mănăstirile Cașin și Soveja,⁵⁸ de la Constantin Cantemir Vodă

⁵³ Ibidem, p.67

⁵⁴ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.177

⁵⁵ Ibidem, p.178

⁵⁶ Ibidem, p.179

⁵⁷ Ibidem, p.179

⁵⁸ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - op.clt., vol. I, doc. nr.47, p.78

(cumpărături și danii în Vrancea pentru mănăstirea Mera): „*Deci răzeșii din Vrance... dovedescu că și domnii cunoscându-i de stăpâni*⁵⁹ *a celor moșii au cumpărat părți de ocini de la dânșii...*⁶⁰

Dezvăluind numele copărtașilor la afaceri, Roznovanu cere o amânare de 6 luni, timp necesar pentru a strânge dovezi pentru cauza lui.⁶¹

Hrisovul domnesc dat în data de 20 octombrie 1813, în baza hotărârilor divanului, confirmă sentința dată anterior,⁶² în urma cercetării a 14 documente (întăriri de ocini răzășești, acte de vânzare-cumpărare, conflicte generate de stăpânirea proprietății în cadrul răzășiei, dar și între răzeși și lăcașele de cult din zonă). Menționându-se că este vorba despre o uzurpare a drepturilor vrâncenilor la pământul lor,⁶³ se atrage atenția că Vrancea nu trebuie confundată cu un loc domnesc, domnii având aici doar câteva cumpărături.⁶⁴

La 20 decembrie 1814, după alte anulări și insistente presiuni făcute asupra domnului, Scarlat Callimachi Vodă al Moldovei, va întări stăpânirea vrâncenilor⁶⁵ pe întreg cuprinsul ocolului Vrancea: „...toate moșiile din ocolul Vrâncii au fost dintru în vechime drepte moșteniri a răzășilor vrânceni, iar nu moșii domnești...” Documentele vrâncenilor – a căror număr a crescut în timpul procesului – ⁶⁶ nu puteau duce la alt deznodământ.

Încă din 1813, Roset-Roznovanu trece drepturile sale asupra lui Constantin Ipsilanti, în speranța că va câștiga acesta. În urma intervenției acestuia din urmă pe lângă oamenii influenți ai marelui

⁵⁹ Ibidem, p.79

⁶⁰ Ibidem, p.80

⁶¹ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.179

⁶² Ibidem

⁶³ A.V.Sava - op.clt., vol.I, doc.nr.217, p.169-177

⁶⁴ Ibidem, p.171, note

⁶⁵ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.181

⁶⁶ A.V.Sava - op.clt., vol.I, doc.nr.223, p.181-184

vecin de la răsărit, consulul general Pini și Stroganof, ministrul rus la Constantinopol, încearcă să dezgroape afacerea.⁶⁷

În ianuarie 1817 Obșteasca Adunare, prin anaforaua dată, reconfirmă hotărârea anterioară dată de Divan și întărită de domn.⁶⁸ În acest act se menționează că Vrancea era populată dinainte de venirea romanilor în Dacia;⁶⁹ așadar, dreptul de proprietate al răzeșilor nu derivă de la Domnie, căci primii domni ai Modovei întăresc stăpâniri străvechi, anterioare „descălecării”.⁷⁰

În plus, domnii au cumpărat pământuri de la răzeșii din Vrancea, fără a le încăleca, ci, mai mult, recunoscându-se dreptul de proprietate, chiar dacă nu aveau danie pe ocinile lor; tradiția și îndelungata stăpânire erau respectate, ele însele ținând loc de act.

Neavându-se pentru ce să se dea danie, s-au întocmit doar întăriri. Documentele de vânzare – la rândul lor – ca și cele menționate anterior, atestă o stăpânire destul de veche în zonă, pentru a garanta dreptul răzeșilor la proprietate.

Nefiind loc pustiu, nefiind moșie tăinuită, nefiind loc de braniște și loc de târg, Vrancea nu putea fi loc domnesc. În plus, cazul Vrancei era în spiritul legii a acelor vremi, care menționa că orice moșie laică stăpânită în continuu timp de 40 de ani, cu sau fără titlu de proprietate, se câștigă prin posesie „și va avea-o statornică”

Documentele analizate (vânzări către domni și boieri, hotărâniciri, documentele moșiilor învecinate cu Vrancea, daniile făcute de vrâncenii mănăstirilor din zonă toate atestă pe răzeși ca proprietari ai pământului vrâncean.⁷¹

Consulul Pini, în aceeași lună, cere lui Scarlat Callimachi Vodă să-i fie dată Vrancea lui Ipsilanti, ca „*expresie formală a voinței majestății sale împăratului întregii Rusii*” și aceasta după 2 luni de

⁶⁷ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.182

⁶⁸ Ibidem, p.183

⁶⁹ A.V.Sava - op.clt., vol.I, doc.nr.225, p.186-187

⁷⁰ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.183

⁷¹ A.V.Sava - op.clt., vol.I, doc.nr.225, p.186-187

tratative duse de Pini cu Scarlat Callimachi.⁷² În această situație, C.Negri redactează memoriul de răspuns în care se arată că domnul Moldovei ar reexamina juridicește cazul, „*dacă reclamantul și curtea imperială a Rusiei găsește lucrul acesta necesar.*”⁷³

În 1819, Mihail Șuțu devine noul domn fanariot al Moldovei și ultimul⁷⁴ Roset-Roznovanu, cu sprijinul lui Stroganov, reprezentant între altele al intereselor lui Ipsilanti la Constantinopol, încearcă să obțină anularea hrisovului lui Scarlat Callimachi.⁷⁵ E atât de sigur că va recăpăta Vrancea, încât se gândește la datoriile pe care răzeșii le au față de el...⁷⁶

Spălându-se pe mâini precum Pilat din Pont, Mihail Șuțu îndeamnă pe Roznovanu și susținătorii lui ruși să recurgă la tratative cu vrâncenii, acesta eșuează însă...⁷⁷

Unica soluție, după Roznovanu, ar fi fost „*un firman de restituire*” a Vrancei, cerut în numele Curții protectoare a Rusiei.⁷⁸ Stroganof respinge ideea, afirmând că această „*afacere particulară*” a Moldovei nu trebuie să implice un amestec al celor două puteri, suzerană și protectoare, căci un asemenea gest ar putea sta la originea unui eventual dezechilibru politic.⁷⁹

Evenimentele de la 1821 vor scoate de pe scena istoriei atât familia Ipsilanti, cât și pe Roznovanu,⁸⁰ așa încât după 1821, în timpul domniei lui Ioniță Sandu Sturdza, problema revizuirii procesului Vrancei nu s-a mai pus.⁸¹

...În sfârșit, vrâncenii aveau liniște; marele pericol trecuse. Încă

⁷² C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.183

⁷³ Ibidem, p.84

⁷⁴ C.Constantinescu-Mircești - op.clt., p.82

⁷⁵ C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.185

⁷⁶ C.Constantinescu-Mircești - op.clt., p.82

⁷⁷ Ibidem, p.84

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Ibidem, p.85

⁸⁰ Ibidem, p.187

⁸¹ Ibidem, p.89

din 1813, vrâncenii se socotesc din nou oameni liberi și proprietari, își ocupă pământurile și refuză să mai plătească vreo danie lui Roznovanu.⁸² Un an mai târziu dau foc cârciumilor boierești și alungă slujbașii boierești;⁸³ „Hora mare” a Vrancei răsună în tot ținutul;⁸⁴ e lesne de închipuit starea sufletească a răzeșilor, căci ce bucurie poate fi mai mare pentru un țăran, decât aceea de a fi liber și de a fi stăpân pe pământul moștenit de la străbuni?

Vrancea întreagă a fost recunoscătoare față de cei trei preoți, vechili ai Vrancei, care au reprezentat Vrancea în proces, astfel, cu ocazia împărțirii munților, între satele vrâncene de la 1817 s-au alocat diverse sume celor care *„au fostu în giudecată pentru moșiile Vrâncii”*⁸⁵, după cum urmează: preotul Șerban primește 30 lei din partea satelor Năruja și Nistorești; Toader Țârde primește 10 lei din partea satelor Spinești și Săcătura Văsui; în fine, numitul Taftă din Negrilești primește din partea acestui sat suma de 12 lei,⁸⁶ sume în baza cărora primesc părți din munți.

Preotul Șerban Bălan, unul din artizanii victoriei cauzei răzeșilor, primește de la aceștia *„...scutiri din greutățile obștești, bucurări la toate soloasele Vrancei”*, toate acestea *„întărite porin jurământ înfricoșat”*⁸⁷, este vorba de anumite cote – părți din munții Lapoșul de Sus și munții Munțișoarele⁸⁸ de scutiri de la contribuțiile comune.⁸⁹

Procesul cu boierii Lipan

Satul Păulești din Vrancea este dăruit de către Bogdan al III-lea Vodă lui Trifan și Ractози, la începutul secolului XVI. Unuia dintre

⁸² C.Constantinescu-Mircești, I.Dragomirescu - op.clt., p.181

⁸³ Ibidem, p.182

⁸⁴ C.Constantinescu-Mircești - op.clt., p.77

⁸⁵ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - op.clt., vol.I, doc.nr.73, p.126-127

⁸⁶ Ibidem, p.128

⁸⁷ H.H.Stahl - Pentru sat..., p.13

⁸⁸ C.Constantinescu-Mircești, H.H.Stahl - op.clt., vol.I, doc. nr.74, p.130

⁸⁹ Ibidem, doc.nr.67, p.113

descendenții acestora, Andrieș Lepădat, Mihail Racoviță Vodă îi întărește la 1718 părțile de moșie ce i se cuvin în hotarul Păuleștilor.⁹⁰

Căpitanul Ioniță Lipan, descendent din neamul vornicului Lepădat⁹¹ începe din 1801 procesul de revendicare pentru o parte din moșia Păulești.⁹²

Neamul Lipanilor este unul boieresc și răzeșesc totodată⁹³, cu drepturi precise, atestate documentar.⁹⁴ Poate fi considerat un exemplu clasic de diferențiere în cadrul obștii; prin favoarea domnească și ocuparea unor diverse funcții, unii răzeși dobândesc influență și averi, urcând în ierarhia socială; tocmai de aceea, nu aspiră numai la hotărnicirea părților lor în vederea ieșirii din indiviziune, ci și la cumpărarea unor trupuri de moșie ale „codevălmașilor”⁹⁵.

Printr-o jalbă adresată domnului Moldovei în 1802, căpitanul Ioniță Lipan cere din nou ieșirea din devălmășie. Adversarii lui – neamul răzășesc al Săcălușeștilor – arată că pământurile lor sunt cumpărate cu zapis de la tatăl căpitanului, Nicolae Lipan,⁹⁶ fapt dovedit ulterior de un document din 1816.⁹⁷ Din aceeași sursă aflăm că părțile au ajuns cu judecata la Divan și apoi la Focșani. La Divan s-a „scos carte de blăstăm și ne-au rânduit la Focșani, cari a luat să fi a lui. Noi (răzășii-n.n.) n-am îndrăznit ca să luăm, iar Ioniță Lipan au luat-o, că au zis că nu-i condeiu taică-său și ne-au rupt și zapisăle noastră...”⁹⁸

Așadar, căpitanul Ioniță Lipan are câștig de cauză; un an mai târziu, va arenda moșia banului Toma Stamatini.⁹⁹ În acest an, Vrancea

⁹⁰ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.91

⁹¹ A.V.Sava - **op.cit.**, vol.II, p.XIII

⁹² C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.91

⁹³ **Ibidem**, p.59

⁹⁴ **Ibidem**, p.67

⁹⁵ I.C.Filitti - **op.cit.**, p.200

⁹⁶ A.V.Sava - **op.cit.**, vol.II, p.XIII

⁹⁷ **Ibidem**, doc.nr.79, p.75

⁹⁸ **Ibidem**, p.76

⁹⁹ C.Constantinescu-Mircești - **op.cit.**, p.91

intrând în stăpânirea vistiernicului Roset-Roznovanu, cei doi boieri, prin intermediari, ajung la o înțelegere, Roznovanu cumpărând „*parte lipăneasă*” din Vrancea.

După ce Vrancea redevine liberă, fiii lui Ioniță Lipan își vor revendica moșiile tatălui lor;¹⁰⁰ în 1833, ei pun mâna pe „*partea lipăneasă*” din Păulești; în 1842 pretind muntele Lapoș și o parte din satul Bârsești,¹⁰¹ cumpărătură de la un răzeș din zonă.¹⁰²

Deși două documente din aprilie 1815 și unul din mai 1819 fac să rezulte clar faptul că Ioniță Lipan a vândut partea sa de moșie unor răzeși din neamul Săcălușeștilor,¹⁰³ pericolul spargerii unității obștești fiind real și grav, vrâncenii consimt să plătească lipanilor 74500 lei, cumpărându-le astfel drepturile deținute de ei în Vrancea.¹⁰⁴

În cazul primului proces, unul din aspectele ce merită a fi subliniate este acela al siguranței cu care acționează marele vistiernic. Este conștient că susține o cauză injustă, dar crede că la sfârșitul spectacolului oferit de trubadurii momentului se va încununa de lauri. Știe că totul e de partea lui: Vodă, care vede în Vrancea doar o sursă de bani, imperios necesară; mitropolitul, care neglijează soarta „*erilor domnului*”, pentru a nu periclita poziția Bisericii... și, de ce nu, propria sa poziție; marii boieri care se bucură ori de câte ori se crează câte un precedent, căci răzășii mai erau în Moldova, iar setea lor de avuție – nestăvilită; oamenii politici importanți din Imperiul Țarist, bucuroși să-și creeze pioni ai politicii imperiale în Principate...

Face orice ca să pună mâna pe pământul Vrancei; și, după cum bine spunea Al.Odobescu, faptul că „*bogățiile is amăgitoare*” îi întunecă omului rațiunea și-i distruge simțul moralei. Așadar, nu e de mirare că Roznovanu recurge la vânzări camuflate (actul de danie însuși ascunde o asociere), la cumpărări de documente și distrugeri

¹⁰⁰ A.V.Sava - *op.cit.*, vol.II, p.XIV

¹⁰¹ C.Constantinescu-Mircești - *op.cit.*, p.91

¹⁰² P.Poni - *op.cit.*, p.74

¹⁰³ A.V.Sava - *op.cit.*, vol.II, doc.nr.74, p.73, doc.nr.75, p.74, doc.nr.89, p.87-88

¹⁰⁴ C.Constantinescu-Mircești - *op.cit.*, p.91

parțiale ale acestora, la negarea autenticității altora, la răstălmăcirea lor ridicolă, la negarea tradiției însăși, la ignorarea politicii interne a Sfatului (în legătură cu statutul ținuturilor de margine), la prejudicierea prestigiului Statului pe plan extern (obligând Statul să motiveze Rusiei justetea măsurilor luate) prilejuind exercitarea unor presiuni care vor înceta nu numai din dorința țarului de a nu deteriora raporturile cu Înalta Poartă, ci și datorită atitudinii demne, diplomatice și conciliante a Domniei...

La rândul lor, răzeșii impresionează prin unitatea de gândire și acțiune, prin efortul financiar făcut, prin dârzenia și curajul dovedit în apărarea drepturilor și libertăților lor. Nimic nu i-a făcut să dea înapoi – nici trădările unor răzeși mituiți de boieri sau intimidați de biserică, nici presiunile autorităților, nici lipsa de bani și – la un moment dat – de documente.

Un rol extrem de important l-au avut și vechilii răzeșilor care, deși doar cu o brumă de învățătură, au știut să-și folosească înțelepciunea caracteristică țăranului și dârzenia întru apărarea moșiilor și libertății lor juridice, nu oricum – ci cu actele în mână. Adevărații avocați ad-hoc, acești modești preoți de țară, semeți și aspri au știut să scoată în evidență valoarea documentelor existente, care le motivează statutul, injustiția opiniilor boierului, samavolniciile lui și inexactitățile tezei sale acuzatoare (Roznovanu folosind documente prin care, de fapt, se acuză pe sine!) îmbinând cuvântul simplu și hotărât cu fina ironie... Și Dumnezeu a vrut ca bucuria produsă de câștigarea procesului, pe cât de mare, pe atât de tulburătoare, să nu fie vremelnică!

Experiența acumulată în cursul derulării acestor evenimente îi vor ajuta pe vrânceni să depășească un al doilea mare pericol – și anume spargerea unității obștii vrâncene de către boierii Lipan. Primejdia venea acum nu din exterior, ci din lăuntrul obștii răzășești: în virtutea statutului lor de devălmaș, Lipanii, boieri și răzeși totodată – boieri prin averi și funcții și răzeși prin pământul avut în devălmășie – puteau cumpăra drepturile de folosință ale codevălmașilor „*pauperi*, *fără ca obștea să se poată împotrivi*”; posibilități aveau, iar răzeși

nevoiași erau destui... Ieșirea din devălmășie, intens solicitată de către Lipan, ar fi dus la apariția unei enclave de proprietate individuală în plină devălmășie, creându-se astfel un precedent extrem de periculos pentru obște.

Ținând cont de faptul că au de-a face cu slujbașii ai Statului, fiii căpitanului Ioniță Lipan fiind unul căminar (Gheorghe)¹⁰⁵, iar celălalt spătar (Iorgu)¹⁰⁶ – oameni cu bani, dar și cu influență – și neuitând marile dubii ale răzeșilor asupra documentelor concretizate în refuzul depunerii jurământului în Casa Domnului, vrâncenii, deși dispuneau de acte care pledau pentru cauza lor – certe de astă dată – preferă, pentru mai multă siguranță, să cumpere drepturile Lipanilor.

Încă odată, răzeșii izbutesc în țelul lor, salvând unitatea obștii.

¹⁰⁵ A.V.Sava - **op.cit.**, vol.II, p.187

¹⁰⁶ P.Poni - **op.cit.**, p.74